

O melodiji slike i drugom – intervju sa slikarom Denisom Berkovićem

Darko Šeparović, Vela Luka
darkoseparovic@yahoo.com

Denisa Berkovića upoznao sam početkom 2020. i to sasvim slučajno, u rojaka Stalijara na jednoj fešti. Znao sam da se bavi slikarstvom, vjerojatno smo se i sretali po Mrkemu ratu, ali do te večeri nismo se upoznali. Denis mi je pristupio i rekao da priprema izložbu u Dubrovniku. Čuo je da inače nešto pišem i zanimalo ga je hoću li mu napisati predgovor za izložbu pod naslovom „Volim barok“ koja je bila planirana 15. svibnja 2020. Između tog našeg upoznavanja i navedenog datuma čitav svijet je stao. Pandemija virusa covid-19 zaustavila je proizvodnju Tesla automobila u Kaliforniji, odgodila Olimpijske igre u Tokiju, i festival Glastonbury u Velikoj Britaniji. U tom nepreglednom nizu odgođenih događaja našla se i Denisova izložba u Dubrovniku.¹ Tako valjda izgleda globalizacija - između tvornice automobila u Kaliforniji i izložbe u Dubrovniku stoji jedan mali virus. I mi tu ništa ne možemo.

U službenoj biografiji Denisa Berkovića možemo saznati sljedeće: rođen je 1955. u Splitu. Živi i radi u Veloj Luci. Slikarstvom se bavi od 1970-ih. Član je HDLUD – Dubrovnik i HULU – Split. Samostalne izložbe imao je u Veloj Luci, Splitu, Beogradu, Pančevu i Lombardi.

Iza ovih suhoparnih biografskih podataka sigurno postoji nešto zanimljivije pa smo odlučili napraviti intervju s njim i saznati nešto više o njemu, njegovom slikarstvu i životu.

Čim su epidemiološke mjere popustile i trajekti počeli ploviti za Velu Luku, uspjeli smo se dogovoriti

Između našeg upoznavanja i 15. svibnja 2020. kada je bila planirana Denisova izložba čitav svijet je stao. Tako valjda izgleda globalizacija - između tvornice automobila u Kaliforniji i izložbe u Dubrovniku stoji jedan mali virus. I mi tu ništa ne možemo.

za intervju. Bila je subota, negdje krajem svibnja 2020. Vruće je, a mi smo na lokaciji Zli stup, u Denisovoj vikendici. Šetamo po vrtu, on mi pokazuje što je sve usadi, kaže da mu je japanski vrt predubok pa ga treba puno zalivat, tu je i jedan visoki čempres posađen u spomen na babu, stabla kakija, bambusa, pamidore i tako dalje i dalje. Oko naših noga vrte se dvije mačke. Mjauču kad ih Denis pita „di si?“. Ževara je pri kraju, vaja ispeć bokun mesa, a onda upalit diktafon i snimit razgovor koji je izgledao ovako.

Za početak jedno suštinsko pitanje.

Što je za vas slika?

Vrlo jednostavno pitanje, ali je odgovor kompliciran. U slikarstvu imamo puno pravaca: realizam, nadrealizam, metafizika, apstrakcija, itd. Na kraju je za sliku važno da bude dobra, a nije važan motiv i/ili stil iz kojeg je nastala već osjećaj koji u promatraču pobuđuje. Za sliku bih rekao da je ona

¹ Izložba je ipak naknadno otvorena, i to u Galeriji Flora od 10. do 21. listopada 2020.

melodija pretvorena u vizualno, ona je objekt koji u promatraču mora izazvati nekakav osjećaj. Sliku kao i muziku treba doživjeti.

Vratimo se na početak vašeg likovnog izlaganja. Godina je 1972., vi tada imate sedamnaest godina, a u Veloj Luci se održava 3. Međunarodni susret umjetnika pod nazivom "Problem stvaranja nove forme prizora integracijom stanovništva, filmskih, televizijskih, glazbenih i likovnih stvaralaca". Na kolektivnoj izložbi izlažete svoje radove. Kako je izgledao taj početak i koliko su Susreti utjecali na to da se počnete baviti slikarstvom? O kojoj se slici radilo?

Crtanjem sam se bavio i puno prije, još u vrtiću. Utjecaj na mene je najprije ostavio moj dida Lovre koji se bavio obradom drva. Još kao dijete sam ga promatrao i kako nisam mogao obrađivati drvo, crtao sam. Nekako kroz osnovnu školu, crtanje je palo u zaborav. Na povratak crtanju ponovno me ponukala jedna slika od Dalija – Iskušenje sv. Antuna. Ta slika bila je impuls za nastavak bavljenja crtanjem i kasnije slikarstvom. Zatim je došla 1972. i moja me susida, Nada Farčić, pitala hoću li sudjelovati u izložbi luških amatera koja se planira održati unutar Međunarodnog susreta umjetnika. Uzeo sam dvije slike koje sam naslikao na lesonitu s polikolorom i jedan reljef. Slika je prošla prijavu. Te slike su bile apstrakcija, nešto na tragu Neue Wilde (novi divlji) pokreta u njemačkom slikarstvu, vjerojatno kao i sve sedamdesetih. Na čelu tog, ajmo reći žirija, bio je slikar Petar Omčikus kojem su se te moje slike svidjele, a njegove pohvale dale su mi poticaj da se nastavim baviti slikarstvom. Znaš kako to ide; netko dobro pjeva, netko pleše ili svira pa to gura dalje. Ja sam slikao.

Što se dalje događalo?

Nakon tog Međunarodnog susreta umjetnika 1972., Petar Omčikus je oformio likovnu grupu koja se okupljala u Kulturnom centru u Veloj Luci (Repkovi dvori). Uslijedila je jedna izložba u „Sokolani“, a nekakva prekretnica je bila samostalna izložba u Klubu tribine mladih u Splitu, održana 1979. Tu prvu samostalnu izložbu pomogao mi je organizirati Šime Vučetić koji je napisao i predgovor.

Koliko su Međunarodni susreti umjetnika ostavili traga u kulturnom životu Vele Luke? Mislite li da biste se bavili slikarstvom da nije bilo tih Susreta?

Ti Susreti su djelovali općenito na kulturu Vele Luke. Program je bio raznolik i odaziv lokalnog stanovništva da sudjeluju u tim programima bio je velik. Održavali su se muzički programi, predstave, itd. Podizala se svijest o kulturi i potrebi društva za kulturom. Društvo je tada bilo i bogatije na lokalnom nivou što je svakako pomoglo da svi ti programi budu uspješni i široko primljeni. Ali da malo skrenem s teme. Negdje krajem 60-ih, početkom 70-ih, u Veloj Luci je živio jedan zubar - Hoffman. On je priredio izložbu u atriju kino dvorane. Ta je izložba bila za mene važna jer je omogućila da u ranoj životnoj dobi mogu slike uživo gledati.

Negdje krajem 60-ih, početkom 70-ih, u Veloj Luci je živio jedan zubar - Hoffman. On je priredio izložbu u atriju kino dvorane. Ta je izložba bila za mene važna jer je omogućila da u ranoj životnoj dobi mogu slike uživo gledati.

Kako je došlo do osnivanja umjetničke grupe Anonimni kolektiv, tko su bili članovi i jeste li negdje izlagali kao grupa?

Anonimni kolektiv je nastao 1978., a inicijatori smo bili Dobri Markov i ja. Bili smo prijatelji, on je bio izvrstan crtač, pogotovo u tehnici tuša. Kasnije nam se pridružio i Aldo Mirošević. Nas troje smo se prvenstveno povezali na prijateljskoj osnovi, a likovnost je došla nekako spontano. Njih dvoje su bili vrhunski crtači. Dobri je bio precizan, racionalan crtač, njegovi crteži i slike izgledaju kao da su napravljeni kompjuterski. Napravili smo nekoliko izložbi u Veloj Luci, u kojoj je tada dolazila kustosica Biljana Tomić. Njoj se svidjelo to što mi radimo i pozvala nas je u Beograd da napravimo izložbu. Tako da smo u Galeriji studentskog kulturnog

Denis Berković. Slika iz deplijana njegove autorske izložbe početkom 1984. u Galeriji Kolarčevog narodnog univerziteta u Beogradu

centra imali izložbu. To nam je bila i posljednja zajednička izložba (1987.). Nakon te izložbe nismo više nikada izlagali kao kolektiv. Dobri i ja smo se samostalno nastavili baviti slikarstvom, a Aldo više nije izlagao. Posao nas je svih pomalo odvuкао na različite strane.

Vi ste autodidakt, nemate klasično slikarsko obrazovanje. Je li to bitno za vaše bavljenje slikarstvom i žalite li što se nikada niste profesionalno bavili slikarstvom nego je ono ostalo kao neki paralelni život uz sve poslove koje ste radili?

To je za mene još uvijek dvojbena pitanje. Upisao sam srednju primijenjenu u Splitu, a u Veloj Luci su ostali baba i dida s kojima sam živio. Imao sam tu dilemu: skula ili baba i dida? Na kraju sam ipak odlučio vratiti se u Velu Luku i zaposlio se u bivšem brodogradilištu „Greiben“. Nakon zaposlenja,

Vjerojatno je najveći utjecaj na mene ostavio slikar Petar Omčikus. On je često znao govoriti da slikar kako ima više iskustva tako sve teže slika. Ta njegova izjava uvijek mi se činila čudna, ali nakon četrdesetak godina slikanja, vidim da je bio u pravu.

nastavio sam se baviti slikarstvom i sve više nabavljao literaturu, opremu za slikanje, itd. Počeo je proces samoobrazovanja. Ono što je sigurno, kad gledam iz današnje perspektive, to je da akademija ubrzava proces učenja. Za dokučiti neke tehnike u slikarstvu meni je možda trebalo nekoliko godina

Trenutno je moje slikarstvo na granici apstrakcije, ali sam u tehnološkom pristupu slici naslonjen na renesansu i barok. Južnoamerički pisci su mi najbliži sa svojim nadrealizmom... Recimo, fasciniran sam Pupnatom i želja mi je Pupnat naslikati kao Macondo iz Marquezovog romana „Sto godina samoće“.

dok je na akademiji za istu stvar dovoljno nekoliko predavanja. Samoobrazovanje je postupak pokušaja i pogreške, a to traje. Ali ipak, ideju ne daje škola nego se ona dogodi u glavi.

Tko su osobe koje su na tom putu samoobrazovanja utjecale na vas?

Vjerojatno je najveći utjecaj na mene ostavio slikar Petar Omčikus kojeg sam i prije spomenuo u kontekstu izlaganja prvih radova u Veloj Luci 1972. On je često znao govoriti da slikar kako ima više iskustva tako sve teže slika. Ta njegova izjava uvijek mi se činila čudna, ali nakon četrdesetak godina slikanja, vidim da je bio u pravu. On je svakako osoba koja mi je osobno bila najznačajnija u slikarskom životu. Spomenuo bih i kipara Anteta Marinovića „Seteta“ s kojim me veže dugogodišnje prijateljstvo. Njegove rane skulpture jako su me se dojmile, toliko da sam i sam počeo klesati, ali zbog manjka vremena nisam se dalje bavio skulpturama. Poznao sam i slikare iz umjetničke grupe *Mediala*, što je također bilo jedno dodatno iskustvo.

Možete li nam reći nešto o Gorkom Žuveli, umjetniku, profesoru i spiritus movensu nekih inicijativa u Veloj Luci?

Gorki je, ako se ne varam, stigao u Split sredinom 70-ih. Tada sam već napustio srednju školu primijenjenih umjetnosti, ali je moja supruga otišla u srednju u Split i mi smo se družili s Gorkim. Kad danas razmišljam o tome, prisjećam se kako sam u mladosti uvijek želio upoznati i družiti se s nekim značajnim slikarom/umjetnikom vjerujući da će mi on dati odgovor na neka pitanja koja me muče. S

Gorkim sam bio prijatelj, a razgovori prijatelja svedu se na svakodnevne stvari: što je za obid, je li stajun od gera... Mi smo zapravo malo pričali o slikarstvu, a više o životu. Naravno, razmjenjivali smo i ideje, davao mi je preporuke koju literaturu da čitam, koje slikare da pogledam, itd. Nažalost, prerano je otišao.

Prilikom našeg prvog susreta razgovarali smo gotovo isključivo o književnosti. Puno čitate i pratite književnu produkciju, zanimljiva je i vaša fascinacija južnoameričkim piscima. Koji su vam pisci važni?

Na prvom mjestu je G.G. Marquez, blizak mi je njegov nadrealizam s kojim sam i započeo svoj slikarski put. Od tu je i moja veza s Dalijem. Kasnije sam želio sliku očistiti od literature, od te priče koja obilježava nadrealizam. Taj odmak od nadrealizma u slikarstvu odveo me do nekih renesansnih i baroknih slikara koji su slikali realistično, ali opet u tehnikama koje su mi interesantne. Trenutno je moje slikarstvo na granici apstrakcije, ali sam u tehnološkom pristupu slici naslonjen na renesansu i barok. Južnoamerički pisci su mi najbliži sa svojim nadrealizmom i ono što sam davno napustio u slikarstvu, nadomještam u literaturi. Recimo, fasciniran sam Pupnatom i želja mi je Pupnat naslikati kao Macondo iz Marquezovog romana *Sto godina samoće*.

Je li se vaše slikarstvo mijenja kako se mijenjaju autori koje čitate?

To uvijek ide paralelno, nema naglih skokova. Čitam sve iz razloga što želim vidjeti što je aktualno, koje su to teme suvremene književnosti i na koji način su napisane. U srži ipak ostaje samo nekolicina autora: Kafka, Borges i Marquez.

Koliko je na vaše slikarstvo utjecala selidba u Stuttgart. Vi tamo boravite u periodu od 1996. - 2008. godine. Tamo radite kao parketar, a nakon posla posjećujete izložbe, čitate i slikate. Koliko su sve te slike koje ste vidjeli uživo, njemački ekspresionizam i Gerhard Richert ostavili traga u vašem slikarstvu?

Mislim da to nije bilo od presudne važnosti jer sam Luku napustio kao već formirani slikar i ta selidba bila je samo formalna jer nikad zapravo nisam otišao iz Vele Luke. U tom smislu, važnije su mi bile knjige i bogata biblioteka koju posjedujem u Luci, nego život u Njemačkoj. Iako, naravno, nije isto vidjeti sliku u knjizi ili uživo. Pitanje je i prostora u kojem se izlaže neka slika. Da je sad s nama u ovoj prostoriji neka Rembrandtova slika ne bismo je doživjeli kao u nekom muzeju. Posjećivao sam dosta izložbi po Njemačkoj i one te možda ne napune idejama, ali doživiš energiju tih slika. Recimo, blisko mi je slikarstvo Roberta Raymana, njegove slike bijele na bijeloj, ali ne mogu raditi slike na tom tragu jer nemam mjesta gdje bih pohranio toliko slika. Pokušao sam pronaći nekakvu sredinu, raditi slike koje imaju komercijalni potencijal, ali da ne odustanem od svojih slikarskih principa i metode. Vladimir Veličković je to lijepo sažeo: Najgori kritičar ti je loša slika. Ako ocijenim da je slika loša, bacam je i radim drugu.

Je li bilo takvih slika?

Takvih je slika uvijek, zato nijednu sliku ne završavam odmah. Postoje slike koje mi stoje u ateljeu 2-3 godine. Na balanci su. Neke od njih popravljam, dorađujem, a one koje ne uspiju jednostavno bacim.

Spomenuli ste da unatoč životu van Vele Luke niste nikada otišli iz nje. Je li uopće moguće živjeti i stvarati u Velej Luci, a ostati u dosluhu sa suvremenošću? Tu ne mislim isključivo na umjetnost nego na kulturu u najširem smislu riječi.

Za vrijeme moje mladosti, to mi se činilo mogućim i ostvarivim. Danas, kad sam malo stariji, izgubio sam volju za pomicanjem iz Vele Luke. Stvaranje u manjoj sredini ima svakako i svojih prednosti pa je tako moguće raditi, baviti se

poljoprivredom ili ribarstvom i uz sve to još i slikati. To bi bila neka idealna situacija. Vjerojatno najbliže tom idealu se približio Stipe Nobilo koji je ostvario karijeru u Zagrebu, a onda se vratio na Korčulu i uspješno kombinira otočki život i umjetnost. Mana male sredine, kao što je Hrvatska, je nemogućnost da se isključivo od umjetnosti živi, ali to je i na globalnom planu problem.

Smatram da je stil u kojem je slika nastala manje važan od onoga kakvu će melodiju ta slika prikazivati, kako će biti doživljena. Vezivanje uz bilo koji pravac me ograničava. Nisi svaki dan ista osoba, to se sve mijenja pa tako i moje slikarstvo.

Možete li to malo pojasniti, na što mislite?

Manje sredine općenito imaju problem plasiranja umjetnosti. Uzmimo na primjer Švicarsku, Dansku, Belgiju, itd. Teško se sjetiti nekih važnih umjetnika koje su te sredine iznjedrile, a te države nemaju problema financirati umjetnost, dok Rusija, Francuska ili Njemačka imaju konstantu važnih i velikih umjetnika jer su velike države koje su u stanju plasirati vlastite umjetnike prema van.

Odakle u vašem slikarskom opusu potreba da istražujete različite slikarske pravce: od ready-madea, nadrealizma do figuracije, apstrakcije, itd?

Uzmimo za primjer slikarski opus Gerharda Richtera. On je počeo kao fotorealistični slikar, zatim je slikao geometrijske slike s kvadrima, nakon toga bio je dio pokreta Neue Wilde da bi na kraju slikao apstraktne slike. Vraćam se na ono tvoje prvo pitanje o tome što je slika. Smatram da stil u kojem je slika nastala manje važan od onoga kakvu će melodiju ta slika prikazivati, kako će biti doživljena. Vezivanje uz bilo koji pravac me ograničava. Nisi svaki dan ista osoba, to se sve mijenja pa tako i moje slikarstvo.

Je li ta stilaska raznolikost potreba da se osvaja novi prostor osobne slobode, da svakom novom slikom pomaknete vlastite granice?

To ipak ovisi od osobe do osobe. Treba imati prepoznatljivi slikarski izražaj koji postoji neovisno o motivu ili stilu. Ako je zidar dobar, njemu je svejedno je li zida zid ili lijeva ploču. Često miješam stilove, od realizma do apstrakcije. Bitno je izraziti neki unutarnji osjećaj, kao npr. mindel u cvatu. To je osjećaj koji se može naslikati u bilo kojem stilu, ali važno je da postoji neki unutarnji, pa recimo to tako, metafizički osjećaj koji će se slikom prenijeti.

Povod ovom našem razgovoru je vaša izložba pod nazivom „Volim barok“ koja se trebala otvoriti 15. svibnja u Dubrovniku. Izložba je odgođena jer je svijet u međuvremenu poharao virus covid-19. Za vrijeme vrhunca pandemije, u medijima su se dosta zazivale promjene u društvu, kao da je netko pritisnuo pauzu i natjerao nas da pogledamo iza sebe i vidimo kakav trag smo ostavili. Zanimaju me vaša razmišljanja o toj temi i je li mislite da je nekakva promjena na razini društva uopće moguća?

Osobno sam doživio ovu pandemiju kao da je nema, jedino nisam mogao otputovati u Njemačku kad sam planirao. Ja sam stari anti-globalist i čini mi se da je sve to malo prenapuhano. Djeca dobiju u školi ospice - škola ide dalje, budu ratovi, bombardiranja - život se nastavlja, firme rade. Ovo, naravno, govorim isključivo iz svoje perspektive. Pandemija je neka vrsta prirodnog procesa koji se i prije događao kroz povijest i koji će se opet dogoditi. Porežeš prst, staviš flaster, rana zaraste, makneš flaster i ideš dalje. Tako to vidim.

Je li to zazivanje promjena na razini civilizacije bila neka vrsta nostalgije ili možda dijagnoza koja je pokazala da nešto u sadašnjem društvenom uređenju ne štima?

Možda najveći problem danas je taj što društvo ne postoji. Postoje samo pojedinci i svatko je danas pojedinac. I onaj „pravi“ i onaj „nepravi“. Tu je veliku ulogu odigrala tehnologija koja je rascjepkala društvo na manje dijelove i omogućila onim „nepravim“ da nešto govore. Tehnologija, tj. internet, na neki način

uništava imunitet društva jer ga cjepka na male dijelove. Ljudi se manje druže, a to je preduvjet nekih promjena.

Je li ovaj vaš odgovor nostalgija na tragu onog „prije je bilo bolje“? Da ste babu i didu nakon izuma televizije pitali je li se ljudi manje druže, možda bi rekli isto ovo što vi sad tvrdite?

Vjerojatno bi slično nešto rekli, ali televizija se ne može usporediti s današnjim tehnološkim dostignućima. Djetinjstvo mog dide i moje nisu se toliko razlikovali, a moje djetinjstvo i djetinjstvo moje kćeri Marije je drastično različito. Ta velika promjena dogodila se u posljednjih tridesetak godina.

Privlači me ideja da čitav svoj stvaralački rad zaokružim jednim djelom koje bi pokazalo sve to što se događalo u ovih četrdesetak godina... Slikarstvo je u meni skoro cijeli život, kao neko breme pruča koje nosim na leđima i to jedno djelo bilo bi svojevrsno ostavljanje tog bremena. Čišćenje od svega.

Vratimo se malo opet Velu Luku, u vaš dvor, štrahu od Berkovića, u vrijeme dok ste odrastali odgajani u kući vaše babe Marije i dide Lovreta. Imate li neko sjećanje ili trenutak iz tog vremena koji bi izdvojili?

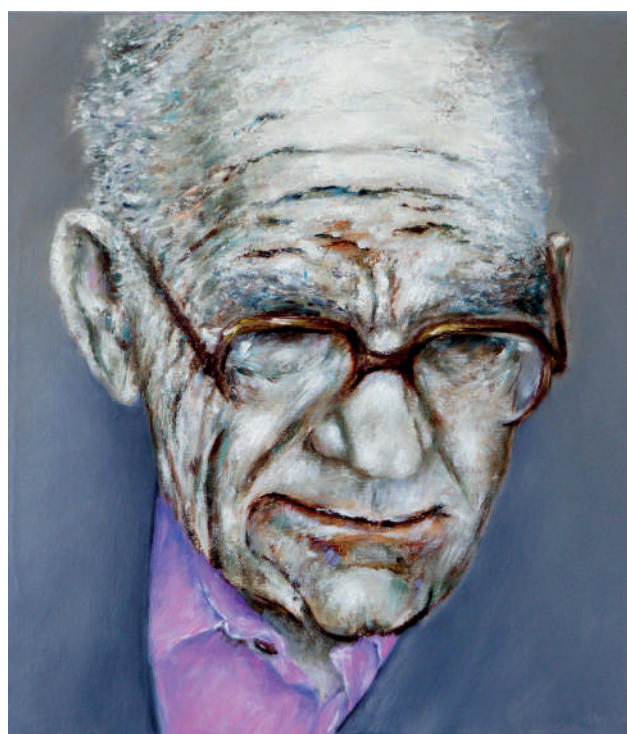
Sjećam se kako sam nabavio prve knjige o slikarstvu, tamo negdje '73. ili '74. Bile su to knjige o suvremenom slikarstvu, pariška škola, lijepe edicije u boji. Tada nisam imao novaca za kupnju knjiga jer su bile skupe. Doša sam kod dide Lovreta i pitao ga hoće li mi kupiti te knjige. On je rekao da hoće, uzeo odrezak od penzije i dignuo neki mali kredit koji su otplatili kroz pola godine. Kad su knjige došle, dida je rekao: „To san ja plati, daj ti meni te knjige

„Mislilac“, ulje na platnu (130x150 cm), 2014.

„Baba“, ulje na platnu (73x73 cm), 2014.

„Dida“, ulje na platnu (45x45 cm), 2014.

„Lomljivo“, ulje na platnu (80x65 cm), 2002.

„Autoportret“, ulje na platnu (97x58 cm), 1995.

„Putovanje“, ulje na platnu (71x95 cm), 2018.

da vidim što je u njima". I lista on te knjige, a njemu su Michelangelo i Bukovac bili pojam za slikarstvo, gleda apstraktne slike i okreće stranice. Nakon što je prolistao knjige kaže: „Ništa ovo ne razumin, ali ako govoru da vaja, onda vaja“. To je recimo detalj koji lijepo pokazuje koliko je, unatoč skromnom obrazovanju, bio spreman prihvatiti nešto novo. Na sličan način je razmišljala i baba koja je imala tu neku narodnu mudrost koja mi se urezala u sjećanje i mene oblikovala kao osobu. Sve što danas jesam formirali su baba i dida, a što se tiče zanata i mojeg posla, to mogu zahvaliti Ivanu Prižmiću Ćirkotu koji je bio odličan meštar i pedagog.

Na izložbi „Volim barok“ koja je trebala biti otvorena sredinom svibnja u Dubrovniku, planirali ste izložiti apstrakcije i aktove. Kako ste zamislili tu izložbu i vidite li je kao dobar presjek vašeg dosadašnjeg stvaralaštva?

Tu izložbu vidim kao prolaznu stanicu. Ne znam što će biti dalje zbog cijele ove situacije s pandemijom, ali ideja mi je bila da dogodine izložim presjek umjetničkog rada u Galeriji umjetnina u Splitu - Zlatna vrata (bivši Klub tribine mladih) gdje sam imao prvu samostalnu izložbu 1979. i da se taj moj životni krug nekako zatvori. Privlači me ideja da čitav svoj stvaralački rad zaokružim jednim djelom koje bi pokazalo sve to što se događalo u ovih četrdesetak godina, da nekako misaono podvučem crtu ispod svega do sada. Slikarstvo je u meni skoro cijeli život, kao neko breme pruća koje nosim na leđima i to jedno djelo bilo bi svojevrsno ostavljanje tog bremena. Čišćenje od svega toga što je nakupljeno u meni.

Zamislite da je putovanje u prošlost moguće i da se vratite točno u 1972. i sretnete sedamnaestogodišnjeg Denisa Berkovića. Što biste mu rekli?

Učini sve kako što san i ja učini.

*Denis Berković u svom ateljeu 2020.
Foto: Dino Cetinić*

